

ÅBOA RESTITUTA

BIDRÅG TILL ÅBO STADS

HISTORIA

ÅBO STADS HISTORIA

UNDER SJUTTONDE SEKLET

AF

Carl v. Bonsdorff

TOM II

VII.

Akademins fundation.

Så länge katedralskolan och efter henne gymnasium i Åbo utgjorde den högsta lärdomsanstalten i Finland voro de ynglingar, hvilka eftersträfvade ett högre mått af lärd bildning, nödsakade att för sin vidare utveckling söka sig till högskolorna utanför landets gränser. En del och väl de flesta riktade färdan till universitetet i Upsala, hvilket efter en längre tids lägervall åter försatts i ett dess höga uppgift motsvarande skick af Carl IX och Gustaf II Adolf. Så infördes i akademins matrikel, enligt Leinberg, under åren 1611—1638 inalles 120 ynglingar från olika delar af Finland, de flesta från Österbotten och Åbo län. Efter år 1632, då rikets andra akademi öppnades i Dorpat, begåfvo sig många djäknar öfver till denna ort, hvarest intill år 1640 45 å 48 samt under åren 1640—1648 ett trettiotal studerande finnar kunnat uppvisas. Men ett icke så ringa antal från de finska läroanstalterna utdimitterade alumner styrde kosan längre bort till Tysklands och Hollands vidtberömda fakulteter och kollegier. I begynnelsen af reformationstiden hade den lutherska teologins brännpunkt, universitetet i Wittenberg, stått högst i rop bland nordboarne; senare hade det erhållit en medtäflare i det närmare belägna Rostock och under de första årtiondena af det sjuttonde seklet begynte det för sin naturvetenskapliga och filologiska forskning uppmärksammas universitetet i Leiden att draga till sig lärjungar från Norden, under åren 1618—1640, såvidt man känner, ett tjugutal från Finland ¹⁾.

¹⁾ Jmfr K. G. Leinberg, Bidrag till kännedomen om finske studerande vid Upsala universitet i Sv. Litt. Sällsk. „Förhandl. och Upps.“ V, Finske

Färderna till de främmande högskolorna lände utan tvifvel den litterära odlingen i landet till synnerlig fromma samt bidrogo i mycket hög grad att uppehålla förbindelserna med bildningens hårdar på Europas kontinent, men de voro mycket kostsamma, och om de äfven understöddes såväl med allmänna medel som genom bidrag af enskilda personer, kunde de dock i längden icke tillfredställa det växande bildningsbehofvet. I den mån skolornas antal tilltog och isynnerhet sedan gymnasium i Åbo börjat sin värksamhet, framträdde alt starkare nyttan och nödvändigheten af en egen högskola för Finland. Redan Gustaf II Adolf uppgifves ha tagit frågan därom under ompröfning ¹⁾ och några år efter hans död behandlades densamma inom riksrådet, hvarest den mäktige rikskanslern Axel Oxenstierna år 1636 väkte tal om den dorpatiska högskolans förflyttning till det för fientliga anfall bättre skyddade och äfven i andra hänseenden lämpligare belägna Åbo. För akademins upprättande intresserade sig jämväl biskop Isak Rothovius samt domkapitlet och hofrätten i Åbo. Men från de fromma önskingarnas område fördes planen öfver till verklighetens först sedan ledningen af Finlands förvaltning öfvertagits af greve Per Brahe.

Redan ett par veckor efter sin ankomst till Åbo, i slutet af år 1637, förmålde den nye generalguvernören i skrifvelse till regeringen, att stiftets biskop och domkapitel gjort hos honom framställning om behofvet af en akademi i Åbo samt anhållit om hans bistånd till värkets fullbordande. Efter att ha tagit saken i öfvervägande ville grefven för sin del förorda den gjorda ansökningen, enär han öfvertygats om att förslaget realiserande skulle lända Kungl. Majestät till odödligt beröm samt hela fäderneslandet och isynnerhet Finland till synnerlig fromma och båtнад. En väl ordnad akademi skulle förläna landet ett stort anseende och ett högt namn ibland främmande nationer samt skänka kronan skicklige ämbetsmän, hvilka härintills ofta måst sökas i utlandet. På „vackre och bekväme ingenia till bokliga konster“ rådde ingen brist, lefnadskostnaderna för de studerande stälde sig billigare i Åbo än annorstädes och bland gymnasiets lektorer såväl som bland hofrättens assessorer kunde dugliga lärare utan svårighet erhållas.

studerande vid utrikes universiteter före 1640 i samma serie X samt Om finske mäns studiiores i äldre tid i Historiallinen arkisto XV; K. Grotenfelt, Suomalaiset ylioppilaat ulkomaan yliopistoissa ennen v. 1640 i Hist. Ark. XIII.

¹⁾ Bilmark, Historia regiae academiae aboensis s. 8.

I senare bref återkom grefven gång efter annan till samma fråga. Så uttalade han i sin första, år 1638 afgifna vidlyftiga relation om Finlands allmänna tillstånd såsom sin bestämda öfvertygelse, att landets såväl andliga som timliga välfärd säkrast och snabbast befordrades genom upprättandet af en akademi, „ty hon föder först ett gudeligt lefverne af sig, drager sina bekvämaste subjecta utaf åtskillige orter till bokeliga konster och annat ärligt lefverne“. I ett bref af den 7 januari 1639 förtäljde Brahe, hurusom han allaredan utsett för den nya institutionen lämplig lokal i den domkyrkan omgifvande byggnadskomplexen samt funnit på staten ett tillräckligt öfverskott för aflönandet af professorerne, öfver hvilka han insände en „designation“.

Brahes föreställningar, på hvilka vi icke kunna närmare ingå, hade till följd, att regeringen redan i oktober 1638 beslöt sig för akademins inrättande „emedan — såsom orden lydde — finnarne äro ett simpelt folk och de högnödigt hafva att excoleras i exercitiis theologicis och politicis“, och den 26 mars 1640 utfärdades fundationsbrevet för den nya högskolan. I detta bref framhölls, hurusom i alla världenes tider skolor och akademier varit „lika som seminaria och plantegårdar, där utur bokliga konster, gode seder och dygder draga deras ursprung och begynnelse till att rätteligen blifva lärde och drefne, jämväl utur hvilke alle regimenter i världen till deras bättre vidmakthållande behöfva tillstyrkas och stadfästas“. I likhet med föregående regeringar, hvilka inlagt stora förtjänster om undervisningsväsendet, var den närvarande intagen af „affektion till frie bokelige konsternas ytterligare kultur och öfning“. För att ådagalägga såväl detta som sin önskan att befordra storfurstendömet's heder och prydnad hade hon nu beslutat att „öka, förmera och bättra“ gymnasiet i Åbo till akademi eller universitet, „uti hvilket det allgemena studium i alle oförbudne fakulteter, såsom den Hel. skrift, lag och rätt, läkare- och andre bokelige konster skole må lärde och drefne blifva“. Akademien skulle ha samma rätt som andra välbestälda kristliga akademier att promovera doctores, magistros och baccalaureos. Professorer och studenter skulle åtnjuta samma privilegier, fri- och rättigheter, som tidigare förunnats akademi-staten i Upsala, såtillvida nämligen som dessa förmåner kunde ha sin tillämpning i Åbo o. s. v. ¹⁾

¹⁾ Jmfr vidare Bilmark, *Historia regiae academiae aboensis*; Tengström, *Vita Rothovii*; Tigerstedt, *Det finska universitetets stiftelse i Fosterländskt al-*

Sedan sålunda frågan blifvit i princip afgjord och regeringens nådiga fundationsbref emanerat, återstod närmast att med all den pomp och ståt som gammal sed fordrade och tillgångarna med-gåfvo inviga den nya „værkstaden för dygder och frie bokelige

bum III; Grot, Calender 1842; Nordmann, Grundläggningen af Åbo akademi i Sv. Litt. Sällsk. Förhandl. o. Upps. IX m. m. Fundationsbrevet (trykt, ehuru icke korrekt, af Wilskman i Eccles. werk I s. 725 och Nordmann a. a. samt i latinsk öfversättning af Bilmark i a. a. och af Ursin i univ. program 1840) är skrifvet på pergament samt förvaras i universitetets aerarium i ett silfverskrin, som åter är inneslutet i ett mahognyskrin. Denna minnesvärda urkund, hvaraf en kopia, utförd i ljustryck i c. $\frac{1}{7}$ storlek, här första gången meddelas, lyder in extenso som följer:

Wij Christina medh Gudz nåde Sweriges, Göthes och Wendes vthkorade drottningh och arffurstinna, storfurstinna till Finland, hertiginna vthi Estland och Carelen, fröken vthöffuer Ingermanneland. Göre witterligen: efter som vthi alle werldennes tijder derföre är hollet, att scholer och academier ähre lijka som seminaria och plantegårder, der vthur bokelige konster, goda seder och dygder draga dheres första vhrsprung och begynnelse till att rätteligen bliffua lärde och drefne, iämwäl vthur hwilke alle regementer i werlden till dheres bättre widh macht hollande behöffue till styrekias och stadfastas; så haffue fördenskull i förre tijder icke allenest hedningarna till dhet högsta warit bekymrade om sådana scholer till stifta och inrätta, men och på andre orter, där någon Gudz kundskap och kannedomb haffuer warit, altidh bliffuit hollet wedh dhet samma; enkannerligen sedan christendomen begynte till lysa vthi werlden, hafwe åthskillige christne konungar och regenter icke minder winlagdt sigh der om till, dhet högsta wärderandes och skattandes den institution och vptuchtelse, som vthi scholerne först begynnes, sedan vthi gymnasier och academierne wijdare kommer till bruk och öfning, wara dhe säkreste fundament och medell, hwar igenom, såsom härrörande där vthur godh politia och ordning, landh och folck i lekammeligh motto kunne bliffua föreståndne och regerade, så och i alt annat dhet dhem till Gudz rätta kundskap till ähra och dygd och till ett christeligt leffuerne tiäna kan läras och vnderwijsas.

Att nu alle andre så fremmande som inrijkes exempel förbigå, är nogsampt synt och för ögonen, medh hwadh synnerligh nijt, kongeligh ijffuer och åhuga Hans Maj:tt vår sahl. käre herfader, konung Gustaff Adolph hin store, högstberömmeligh vthi åminnelse, haffuer ibland andre sine heroische loffwärdige acter och gärningar låtit sigh wara anlaget om scholewäsendet här vthi rikkedt i sitt rätta och ordentelige skick att bringa, till den ända förnyat och förbättradt academien i Ubsala, sedan en ny academia vthi Dorpt i Liffland sampt åthskillige gymnasia här vthi rikkedt funderat och stiftadt, men i synnerheet för den finske vngdomen ett gymnasium i Åbo stadh låtit anordna, på dhet scholæ wäsendet vthi Finland, som deels war förfallet, deels monde stå på lutande fötter, igen motte wara till ophielpa och sättia i dhet lagh som Gudz försambling och dhet werldzlige regementedz tienst skärligen fordrade och elliest den provinciens nödtorfft icke minder der vthi war interesserad.

konster“ till dess höga bestämmelse. Genom reskript af den 30 mars bemyndigades grefve Brahe att i samråd med biskop Rothovius vidtaga nödiga mått och steg, såsom han fann „det bäst och med behörigt maner kunna stå till att göra“, samt att tillika fastställa dag och stund för den officiella inaugurationen. Denna utsattes först till början af juni, men framflyttades, till följd af mellankomma hinder, till den 15 juli, då densamma, jämlikt grefvens och det nyutnämnda akademiska konsistoriets beslut,

Wij påminnandes oss, hwadh i så motto aff högstbete H. M:t berömmeligen ärgjordt och förordnat, haffue iämwal tagit denne saken i nådigt betänckande och aff samma affection beweckte till frije bokelige konsters ytterligare cultur och öfning, så och vårt storfurstendömmes Finland till heder och prydnadt nådigt gott funnet bete gymnasij wilckor att öka, förmehra och bättra och i dess ställe vthi berörde vår stadh Åbo en academiam eller universitet, vthi hwilcked dhet allgemene studium i alle oförbudne faculteter, såsom den heliga skriff, lagh och rätt, läkare- och andre frije bokelige konster skole må lärde och drefne bliffua, welat nämna och constituera, som wij här medh och i detta vårt öpne brefs krafft bemelte academiam nämne, constituere och förordne och att man vthi den samma skall må promovera doctores, magistros och baccalaureos, effter som i andre wälbestälte christelige academier där medh i loffligt bruk är kommet.

Wij effterlåte och här medh nådigt samma vårt universitet i Åbo. så wäl professorer som studenter, så lärare som åhörare, att niuta samma privilegier, frij- och rättigheter, som vår academia i Ubsala åhr medh begåffuadh och så wijda dhe till denne äre att tillämpa, effter som wij dhet alt framdeles genom vårt special breff wele förklara.

Befalle fördenskull allom dem, som oss medh hörsamheet och lydno äre förpliktade, aff alle andre respective wänligen och nådeligen begärandes, att dhe bemelte vårt universitet i Åbo, såsom en werckstadh till dygder och frije bokelige konster, i alla motto wele wara bewägne, låta dhet wedertfahras sin tilbörliche heder, respect och ähra, så och niuta och bruka dhe immuniteter och frijheter wij samme universitet nu haffue giffuit eller och framdeles gifuandes warde. Sådant wij igen emot hwar och en effter dess stånd och wärde wele wetta till ihugkomma och erkänna, men dhe wære göre och effterkomma der medh, hwadh vår nådige befallning är likmatigt.

Till yttermehra wisso är detta medh vårt secrets vnderhängiande och wære samt Sweriges rijkes respective förmyndares och regerings vnderskriff bekrafftadt. Giffuit vthi Nyköping den tiugu siette dagh vthi martij monadh, åhr efter Christi bördh ett tusend sexhundrade på dhet tyrtijonde.

Gabriel Oxenstierna Jacobus Dela Gardie. Carl Gylldenhielm.
Gustaffsonn. S. R. Marsk. Riksamiral.
S. R. drättz.

Åxell Oxenstierna. Gabriel Oxenstiern, frijherre
S. R. Cantzler. till Möreby och Lindhålm.
S. R. Skattmästare.

Johan Silfwerstierna.

skulle „med tillbörlig process celebreras“. Men dagen skulle icke firas allenast i Åbo, utan jämväl i hela landet begås såsom „en särdeles sollenn fest- och heligdag“, på hvilken prästerskapet ägde att hvar i sin församling nedkalla Guds välsignelse öfver det högt berömliga värdet samt beprisa regeringen för dess synnerliga liberalitet och gunst emot Åbo stad och hela storfurstendömet. ¹⁾

I enlighet med fastställt ceremoniel försiggick den högtidliga akten på utsatt dag. En talrik och brokig samling af stater och korpsar, af trupper och borgerskap, af kvinnor och barn fylde gatorna och torgen i staden: ädlingar i prälande drägter, professorer och präster i svarta fotsida ämbetskaftaner, myndige borgmästare och rådmän samt rika köpmän i enkla vadmalrockar, studenter och djäknar i vida kappor och slokiga hattar, borgargardet med gamla, nödortfött uppfäjade gevär och bland mängde af undrande, stillsamma borgare bistra krigare, som kämpat under Gustaf II Adolf vid Breitenfeld och Lützen eller ärnade sig ut för att strida med Torstensson vid Leipzig och Jankowitz. Och öfver de festklädda skarorna och de festligt snyckade husen spred en nordisk högsommarsol sitt gyllene skimmer såsom till ett tecken af att det värk, hvartill grunden lades, skulle under försynens hägnande vård sprida ljus och välsignelse öfver kommande släkten och stundande tider. ²⁾

Den nya läroanstaltens historiebok, den akademiska senatens protokoll, har bevarat en liflig och detaljerad skildring af själfva „inaugurationsprocessen“, liksom ock af de ceremonier och festligheter, som föregingo och efterföljde densamma. Väl har denna skildring tidigare befordrats till tryck och kortare eller längre referat af densamma möta oss här och där i litteraturen. Men då den händelse, som däri behandlas, utan tvifvel bör anses för den märkligaste, som timade i Åbo under hela det sjuttonde

¹⁾ Tigerstedt, Handlingar rör. Finlands hist. kring medlet af 17:de århund. s. 78—80, Consistorii academici protokoll 12 juni 1640.

²⁾ Vid detta tillfälle — berättar en deltagare i festen, professor Mikael Wexionius — „syntes Gud och hela naturen hafva förenat sig att höja och öka dagens fest, ty icke allenast luften förblef klar och mild, utan äfven en ljuf fläkt, som visade sig värksam vid framdrifvande af de snyckade farkosterna, gaf anledning till framställande af ett skönt skådespel; pukor och trumpeter ljödo både från vatten och land, hvaraf skallet återkastades, likasom under bifallsyttring, af omgifvande boningar och bärg“. Natales academiae aboensis. Jmfr Grot, Calender s. 12.

seklet, torde en fullständig redogörelse för den minnesvärda dagen försvara sin plats äfven i Åbo stads historia. Den lyder i sin helhet som följer:

Academiae inaugurations process är tillgången
som här efter följer:

Den 14 juli, som var dagen förr än akademien inaugurerades, då lät H. Grefl. Nåde med trenne trumpeter och härpukor på Åbo torg vid klockan 1 efter middagen H. Kongl. Maj:ts, alles vår utkorade drottning, synnerlige gunst och nåde emot storfurstendömet Finland allom genom slottsskrifvaren tillkännagifva, näml. att dagen där efter den 15 juli skulle efter H. Kongl. Maj:ts och samtliga riksens förmyndares nådige resolution en ny konungslig academia här i Åbo insättas på det att landet med tiden må af infödde skickelige till allehanda stånd personer desto bättre kunna besittas och försörjas. Inviterades till denne akademins inauguration så ädle som oädle, så andelige som världslige. Publicerades också en allmän fest- och högtidsdag på samma dag gudeligen att hållas. Härom allredo en månad tillföre till alle praepositos och pastores af H. Årev:t biskopen aviseradt är.

Den 15 juli år 1640.

1. När klockan var 7 om morgonen, förfogade sig ridderskapet, biskopen, adeln, professores, assessores, generalstats personerne, praepositi, pastores, scholarum rectores, krigsofficerarene, borgmästarene och rådet samt de förnämste af borgerskapet och 1,000 ryttare, som vocerade voro, till H. Grefl. Nåde på Åbo slott dädan att i process följa H. G. N. till academiae hus.

2. Först gingo trenne trumpetare och härpukor, de där sin tjänst lustigt med all flit gjorde, ifrån slottet.

3. Sedan gick en adelsman i marskalkens ställe.

4. Därefter de yngste och nedrigaste af adeln par om och sedan efter dem förnämligare adel och ridderskapet, inalles till femton par af ridderskap och adeln.

5. Sedan gick H. G. Nådes egen hofmästare allena.

¹⁾ Consistorii academici protokoll, utg. af A. G. Fontell I s. 5—9. En annan, i vissa detaljer något utförligare skildring meddelas af Mikael Wexionius i *Natales academiae aboensis* (trykt 1648); en tredje version, hvars ursprung är osäkert, finnes trykt i Sv. Lit. Sällsk. Förhandl. o. Upps. XII, s. 190—198.

6. Litet där efter gick academiae depositor med akad. nycklar allena.

7. Efter honom loco secundi adjuncti en studiosus med magnifici kjortel, som är gjord af röd sammet och underfordrad med hvit taft.

8. Där näst gick ordinarius adjunctus med acad. sigillo.

9. Sedan acad. notarius med matricula, där uti alle studiosorum nomina skola inskrifvas.

10. Qvästor acad. med tvänne silfver spiror.

11. Hans Grefl. Nåde gen. gubernatoren allena, hafvande på bägge sidor sina uppvaktare med deras bardisaner till — personer.

12. Reverendiss. dn. episcopus med doctore Aeschillo.

13. Kammareraren och secretarius, hvilka hade H. Kongl. Maj:ts fullmakt om denne finske akad. inaugurerande.

14. Alla professores ordine par om; de äro med excellentiss. dn. doctore 10 personer tillstädes.

15. Alla assessores i den konungslige hofrätten ordine.

16. Slottslofven, kronones räntmästare, bokhållare.

17. Præpositi, pastores, scholarumque rectores ordine.

18. Borgmästare och hela Åbo stads råd par om.

19. De förnämsta borgare och studiosi ibland dem, alt som de voro personer till, juxta constit cap. 10.

20. Sedan andre, ehvad stånds personer de vara kunde.

21. När alle desse kommo ut på borggården vid slottet, gafs svensk lösen med stycken af rundelen.

22. Ute för slotts porten utom grafven voro de 1,000 ryttare i ordning stälde alt neder till sjön, där galejan låg, med hvilken hela processet seglade neder till staden.

23. När H. G. N:de med sitt följe steg på galejan, sköts af galejan tvänne skott, där emot igen svarades ifrån slottsrundelen 2 gånger.

24. Rytteriet, näml. 1,000 hästar, marscherade sakteligen landvägen för åt alt som galejan led till staden, där de alle stälde sig i ordning på torget.

25. När H. G. N:de med sitt följe på galejan kom in mot staden, blåstes i alle trumpeterne och slogs på pukorna.

26. Sedan när galejan kom under välborne presidentens, herr Jöns Kurcks hus till lands, gafs 2 stycken lös; där stego alle till lands och gingo i förra process upp i akademien. De

gemene stadsens invånare stodo i deras gevär på ömse sidor å gatan med brinnande luntor, och voro de i alles 4 kompanier.

27. När alle, som i processet voro, kommo upp i akademien, musicerades där, *directore cantus dn. Samuele Hartmanno*.

28. Sedan stannade de som *buro regalia* midt för *cathe-dram* och höllo *acad. insignia* eller *regalia* i händerna.

29. Då steg H. Greff. Nåde general gubernatoren fram och gaf Hen. Kongl. Maj:ts nådige vilja allom tillkänna; berömde så landsens sköna lägenhet, talade om den store skadan att ungdomen, så af adel som oadel, icke här i landet vore i framledne tider af begynnelsen hållne till loflige boklige konster som vederborde öfvade, af orsak efter ingen *academia* i landet var, där de kunde hafva lägenhet att studera, altså många sköne och förnämlige familjer afkomne, ädle ingenia turberade, och de likväl förmedelst Guds välsignelse genom studier hade kunnat sig förekommit, hvilke sig hafva här i landet här och där nederlagt. För sådane orsaker skull hafver H. Kongl. M:t vår allernådigste drottning och S. R:s högloflige regering nådeligen beviljat, att en *academia* eller universitet måtte här i Åbo insättas.

30. Sedan lät H. Greff. N:de genom *decanum* uppläsa *publ. plenipotentiam* eller H. Kongl. Maj:ts fullmakt.

31. När det var bestäldt, nämde H. G. N:de *reverendiss. dn. episcopum* till *acad. vice-cancellarium* efter H. Kongl. M:ts nådige vilja och befallning.

32. Levererades H. Ärev:t *episcopo* alle *academiae insignia* och *regalia*, vid hvardera en uttydning på latin; önskade honom och alle *docentibus et discentibus* mycket lycka och välsignelse.

33. Gjorde så sist H. G. N. tacksägelse till alle, så många som församlade voro, på H. Kongl. M:ts vägnar, att de hafva H. Kongl. M:ts vilja hörsamligen efterkommit och sig vid denne sollenn *inauguration* presenterat. Begärde sedan, att de alle ville efter välbestälde ärender begifva sig till slottet, där de alle på H. Kongl. Maj:ts vägnar skola med en måltid tillbörligen emottagas och trakteras.

34. Sedan musicerades igen vid pass $\frac{1}{6}$ timma.

35. Därefter steg H. Ärev:t *episcopus* upp i katedren och gjorde en *latinam orationem*.

36. Kallade sedan *excellētiss. dn. doctorem Aeschillum* till sig och kreerade honom *rect. magnificum*, lade på honom den röde *magnifici* sammets kjortel och lefvererade honom alla *acad. insignia* och begärde af honom tillbörlig *juramentum* med detsamma.

37. Rector magnificus höll därnäst en oration och admonerade studiosos till flitighet uti studier; lät så acad. notarium läsa upp sista kap. af constitutionibus acad.; förmante dem sig där efter att rätta.

38. Decanus acad. steg sedan in cathedram och gjorde gratiarum actionem till Gud den allrahögsta, H. Kongl. M:t och regeringen, H. Gref. N:de och excell:ce, rev:do dn. episcopo och procancellario och dn. doctori, som detta värk befordrat och drivit hade, såsom ock till alle hospites, som denne sollennitet hulpo att pryda.

39. Sist kom generosus dn. Johannes J. Stålhansk och höll en gratulatoriam orationem med synnerlig lyckönskan.

40. Efter allt detta musicerades pro exitu; då gingo alle i förre process upp i kyrkan, men insignia acad. lefdes kvar i akademien, allenast den kjortelen, som procancellarius lade på magnificum, höll magnificus uppå sig och gick där med upp i kyrkan, där alle att lofva och tacka Gud genom en skön musicam och predikan, som hölls af H. Ärev:t episcopo och acad. procancellario.

41. Pedellerne klädde ock uppå sig under magnifici oration deras röde kjortlar, som cursores eller pedeller vid alle akademier hafva pläga, de ock i deres habit hvardera med en spira i handen gingo upp fram för magnifico i kyrkan och stodo för hans bänk.

42. När predikan var ute, begyntes att diskantera på läkterna: O Gud, vi lofve dig etc.

Då musikanterna hade sina vissa pausas in cantu, gafs strax tecken ut att de på kyrkogården gäfve någre stycken lös; där emot svarades af galejan, som låg i ån.

Där efter begynte musikanterna igen sjunga och stadsens soldater samt rytteriet gäfvo ett salve, alle uti en hop, de 1,000 ryttare först och de 4 fanor af stads soldater där efter.

Sedan steg acad. notarius för altaret och gjorde välsignelsen; där efter pro exitu diskanterades i kyrkan.

När H. Grefl. N:de gick ut i processet ur kyrkan och allt förrättadt var, gafs åter någre stycken lös på kyrkogården, på stadsbron och eljest på galejan; sedan skutte andre gången alle ryttare och soldater.

Allrasist in mot afton vid kl. 4 begäfvo sig alle ridderskapet och adel, biskopen, professorer, assessores, gen. stats personer, præpositi et pastores etc., borgm. och råd, äldste af studenterna, de förnämste af borgerskapet till slottet till måltids,

där alle på Hen. Kongl. M:ts vägnar blefvo härligen trakterade och plägade.

Ändan på sjelfva processet.

Den 17 juli agerades här i Åbo en comoedia, directore clariss. dn. M. Michaële Wexionio, polit. et histor. professore; dagarna där efter höllos några orationes af studiosis.⁴

Sålunda hade den finska högskolan, såsom Per Brahe uttryckte sig i ett bref till regeringen, blifvit inrättad „med sådane sollenniteter, som sig efter denna tids lägenhet och sjelfva landskapets beskaffenhet hafver velat göra låta“. Brahe förhoppades, att det nya värdet skulle „lända uti förstone Guds dens högstes gudomelige namn till lof och ära, E. K. M:ts höga konungslige person, förmedelst hvilken detta kristeliga värk således välbetänkt

Medalj (i silfver och koppar) slagen till minne af Åbo akademis foundation.

och utfördt är, till högste beröm och ett kristeligt namn, hela fäderneslandet, särdeles den kristeliga kyrka till styrka och utvidgelse, [till] många själars underrättelse och salighet samt allom uti världslig måtto och i gemen till förkofring, välstånd och godo⁴.¹⁾

Sin bostad fann det nya lärdomssätet, academia christinaea, i samma byggnad i domkyrkomuren, hvarest därförinnan gymnasiet och katedralskolan varit förlagda.²⁾ Huset var uppfördt i tvänne våningar samt inrymde, efter undergången reparation, i nedra våningen tvänne auditorier — det lilla, äfven kalladt audit. inferius, samt det matematiska — jämte ett mindre rum, hvilket

¹⁾ P. Nordmann i Sv. Litt. Sällsk. Förh. o. Upps. IX: 324—325.

²⁾ Jmfr första bandet s. 116—118, andra bandet s. 153—154.

användes såsom instrumentkabinett, äfvensom i öfra våningen auditorium maximum eller superius samt konsistorii plenisal, hvar till anslöt sig ett litet s. k. „förmak“. I det stora auditoriet, hvarest förutom föreläsningar akademiska och synodala disputationer, professorsintroduktioner, inskriptioner och särskilda andra akademiska förrättningar plögade försiggå, fanns en tredelad kateder samt möjligen från år 1674 en musikläktare.¹⁾ I konsistoriisalen, hvilken ursprungligen synes varit afsedd till juridisk hörsal, men åtminstone redan på 1640:talet anlätades för konsistorii sessioner, pryddes väggarna med porträtt af konungar och kanslerer samt med professorernes egna konterfäj.²⁾ Efter att i femtio år ha frusit i detta rum funno professorerne det år 1692 „ej allenast reputerligt, utan ock nyttigt“ att låta däri uppsätta en kakelugn, „hälst man uti skarpa vintern här uppe sitta skall“, men akademins kläna kassa medgaf icke beslutets realiserande. År 1708 var det fråga om att anskaffa till salen stolar i st. f. kring väggarna uppställda bänkar. Att det åtminstone under de första tiderna icke var synnerligen väl bestäldt med komforten i auditorierna, hvilka likaledes saknade eldstad, framgår af en professors år 1645 gjorda anmälan, att han „för oväder“ icke kunde föreläsa i auditorium inferius. År 1641 ålades en akademiekursor att vidtaga åtgärder, genom hvilka auditorierna skyddades mot regnets och snöns inträngande.³⁾

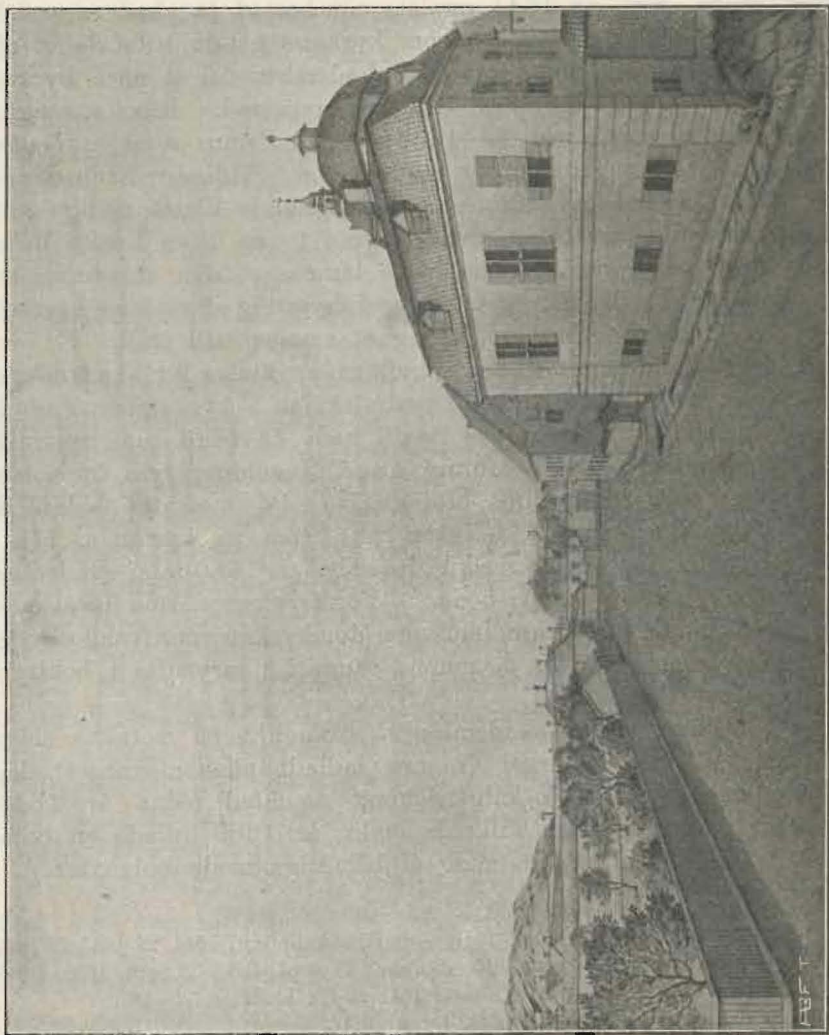
Till akademihuset inkom man genom en mot kyrkogården vettande förstuga eller „gång“, hvars dörrar enligt ett konsistorii beslut af år 1659 skulle hållas öppna från kl. 7—10 före och kl. 1—4 efter middagen. På väggarna hängde tvänne taflor eller „bräden“, det ena för professorernes, det andra för studenternes inti-

¹⁾ Suomi 1841 andra häftet s. 25. År 1674 framstälde prokansler förslag om att i audit. maximum invid dörren förfärdiga „en altan, hvarest musikanterne kunde vara, när någre solenne actus begingos“; konsistorium fann förslaget godt och beslöt att med första realisera detsamma, men osäkert är, när detta skedde. Konsist. prot. 8 maj 1674.

²⁾ År 1659 begärde Jochim Konterfäjare 12 daler k. m. för hvar konterfäj om $1\frac{1}{2}$ alns höjd och 3 kvart. bredd, som han målade; året därpå lofvade professorerne att hvar efter lägenhet sitta för honom. Konsist. prot. 27 april. 1659, 27 juni 1660. — En del af konterfäjerna förvarades i biblioteket. Jmfr F. W. Pipping, De bibliothecariis academiae aboensis s. 36—37.

³⁾ Konsist. prot. 2 okt. 1641, 12 nov. 1645, 16 nov. 1692, 22 febr. 1708; jmfr N. af Ursin, Det finska universitetet s. 43.

mationer. ¹⁾ Innanför „gången“, under trappan till öfra våningen, var man år 1660 betänkt på att inreda ett rum för akademins ae-

Akademiatorget i Åbo år 1795. Autotypi (i $\frac{1}{2}$ storlek) efter i Universitetsbiblioteket i Upsala förvarad teckning, utförd, enligt anteckning å densamma, af K. P. Hällström den 3 juni 1795. Huset mest till höger inrymde akademins anatomisal och kemiska laboratorium. Till vänster akademihuset. (Jmf. första bandet s. 116—117).

rarium eller kista, hvori de främsta dyrbarheterna — såsom rektors insignier, reda penningar, fundationsbrevet och andra viktiga urkunder — förvarades, men planen fick förfalla, och kistan förva-

¹⁾ Kons. prot. 31 maj 1648, 2 mars 1659, 16 nov. 1692, 23 apr. 1693.

rades såsom förut antingen i kyrkan eller hos en af ränteriinspektorerne. ¹⁾

Tätt intill akademihuset på dess vänstra sida tillstötte en liten stuga, som år 1641 uppläts till bostad åt akademiopedelnerne, men redan år 1647 såsom kyrkans gamla tillhörighet afstods åt klockaren, hvarefter med akademiemedel en nära kyrkan belägen byggnad inköptes till kursorsbostad. Klockarestugan återlämnades emellertid år 1656 till akademien samt apterades till karcer eller prubba för studenterna. Tidigare hade denna för den akademiska tuktens upprätthållande likaså nödiga som flitigt använda inrättning varit inrymd i „en liten hvälfvd kalkbod norr om kyrkan“, som måste lämnas af den anledning att en spetälsk käring på eget bevåg inhyst sig därstädes kort efter det kursorn Abraham begagnat rummet till stall. En annan prubba, „drängeprubban“, hvilken användes för akademi-betjäningen, befann sig under katedralskolan i kyrkomurens nordvästra hörn. ²⁾ I huset näst intill hade år 1643 rum upplåtits för akademins förste bokförare Laur. Jauchius; fyra år senare inrymdes däri akademins bibliotek. ³⁾ På motsatta sidan af domkyrkomuren, sannolikt i det hus, som på kartan s. 116 i första bandet betecknats med F, inreddes på 1660-talet akademins „granarium“ eller spanmålsboda. ⁴⁾ För tryckeriet, som inrättades år 1642 fanns intet rum inom den domkyrkan omgifvande byggnadskomplexen, hvarför detsamma sannolikt inrymdes i boktryckarens privatbostad.

Icke långt från akademihuset, sannolikt på motsatta sidan af häst- eller skoletorget (senare kalladt akademietorget), låg akademins krydd- och kålgårdstomt, omnämnd redan år 1643, hvarest professor Elias Tillandz omkr. år 1680 anlade en botanisk trädgård för uppdragande af behöfliga medicinalväxter. ⁵⁾

¹⁾ Kons. prot. 7 april 1660.

²⁾ Konsist. prot. 15 sept. 1641, 4 maj 1642, 19 juni 1644, 27 jan., 23 juni, 19 juli, 17 nov. 1647, 9 maj 1655, 20 febr., 25 sept. 1656, 23 sept. 1658, 7 juli 1660, 24 jan. 1681 m. m. Jmfr. Suomi 1841 andra häftet s. 25—26.

³⁾ Konsist. prot. 8 febr. 1643, 4 juni 1647.

⁴⁾ År 1666 beslöt konsistorium att till aerarium och granarium använda ett gammalt stenhus vid hästtorget, hvars inredande år 1669 uppgafs ha kostat 600—700 dal. k. m. Prot. 7 o. 21 mars, 16 maj 1666, 3 juni 1667, 3 nov. 1669.

⁵⁾ Konsist. prot. 10 maj 1643, 4 maj 1649, 7 juli 1662 m. m.; Hjelt, Naturalhistoriens studium vid Åbo univers. s. 24—25.